

Előzmények

Erdély 1541-től, Magyarország három részre szakadásától kezdve 1848-ig, illetve 1867-ig más-más módon, de Magyarországtól elkülönülő magyar fejedelemségként létezett. Ennek megfelelően hatalmas történelmi és kulturális hagyományai vannak, önálló szellemisége fejlődött ki a századok folyamán. Ez a kultúra természetesen kapcsolódott az egyetemes magyar kultúrába éppúgy, mint ahogy az erdélyi románok természetesen tekintették magukat a román szellemiség részének. Magyarország és Erdély egyesülése (1848, illetve 1867) után, jórészt a centralizáló törekvések miatt, Erdély önálló szellemi központjai veszítettek korábbi jelentőségükből, de továbbra is megmaradtak. Erdély legnagyobb magyar szellemei Budapesten, az egyetemes magyar kultúra centrumában keresték kibontakozásuk lehetőségét. A többszázados magyar kultúrának, fejlett irodalmi hagyományoknak köszönhetően Trianon után is magára talált az erdélyi magyar irodalom. Kialakította intézményeit, fórumait, s az egyetemes magyar irodalomban is jelentősnek számító tehetségek sorát bontakoztatta ki a két világháború közötti időszakban.

Kós Károly röpirata, a *Kiáltó Szó* már 1921-ben az önálló erdélyi magyar kultúra építésére szólított a transzszilvanizmus, az erdélyiség jegyében: történelembe, hagyományokba, kultúrába, tájba, népbe kell kapaszkodni és megragadni a magunk sajátos értékeivel. Ezt pedig az erdélyi népek békés együttélésének lehetőségére akarta alapozni. Az önálló erdélyi magyar könyvkiadás megteremtésére szervezték meg 1924-ben Kós Károly vezetésével az Erdélyi Szépművészeti Cég nevű kiadóvállalatot, mely húsz éven keresztül (1924—1944) évente átlag 8—10 erdélyi magyar könyvet jelentetett meg. 1926 nyarán Kemény János marosvécsi kastélyában megalapították a Helikon írói munkaközösséget. Elsőrendű célja az egységes erdélyi magyar irodalom

megteremtése volt. Ízlésre és pártállásra való tekintet nélkül, minden értéket tömöríteni igyekezett ez a „szabad írói munkaközösség”. Évenként találkoztak a marosvécsi kastélyban az irodalom ügyeinek megvitatására, 1928-ban megalapították folyóiratukat, az *Erdélyi Helikont* (1928—1944). Ennek szerkesztési elvei leginkább a *Nyugat* szellemével rokoníthatók, a lap a polgári humanista elvek és a korszerű irodalomszemlélet egyesítésére törekedett. Az Erdélyi Helikon prózaírói között olyan neveket említhetünk, mint Kós Károly, Tamási Áron, Kuncz Aladár, Makkai Sándor, s az egy időben igen népszerű Nyíró József, Karácsony Benő, Gulácsy Irén, a költők közül Áprily Lajos, Dsida Jenő, Tompa László, Reményik Sándor, Bartalis János, Szentimrei Jenő a legismertebbek. Az *Erdélyi Helikon* színvonalas marxista vitapartnere és ellenpontja volt a *Korunk* (1926—1940). A *Korunkat*, a polgári radikális Dienes László alapította, de a marxista Gaál Gábor szerkesztésében vált a harmincas évek elejétől a szocialista törekvéseket szervező jelentős világnézeti szemlévé. Egy időszakban proletkultus túlzásokba is esett, de egyre nyitottabb lett, s a népfrontgondolat jegyében munkatársi gárdája igen széles volt, a magyarországi irodalom olyan jeles személyiségeit is közölte, mint Illyés Gyula, Veres Péter, Lukács György, Nagy Lajos, József Attila, Kodolányi János, Déry Tibor és mások. Erdélyi munkatársai közül Nagy Istvánt, Salamon Ernőt, Méliusz Józsefet, Szilágyi Andrást, Balogh Edgárt kell kiemelnünk a szerkesztő Gaál Gábor mellett. A harmincas évek második felében Szemlér Ferenc, Tamási Áron, Böződi György és mások is írtak bele.

Az *Erdélyi Helikon* és a *Korunk* eszméit és munkatársait a demokratikus antifasiszta jellegű egységfront jegyében fogja össze a magyarországi *Márciusi Front* hatását is mutató *Vásárhelyi Találkozó* (1937). A második világháború sokirányú szellemi mozgást, kibontakozást tört ketté. A *Korunkat* már 1940-ben betiltották. Az *Erdélyi Helikon* is veszített jelentőségéből, a *Vásárhelyi Találkozó* állandó bizottsága feloszlott. 1940-ben a Második Bécsi Döntés értelmében Észak-Erdély a Székelyfölddel, Nagyváradal és Kolozsvárral Magyarországhoz került, de a háborús körülmények közepette ez a néhány évig tartó időszak nem hozott jelentős változást.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Egyetlen kezdeményezés érdemel figyelmet akkor, a negyedévenként Kolozsvárt megjelenő *Termés* (1942—1944) című folyóirat, melyben a népi, realista tájékozódású fiatalok csoportosultak, elsősorban Asztalos István, Jékely Zoltán, Kiss Jenő, Szabédi László, Horváth Imre, Horváth István és mások.